

Kovács Barnabás–Manzinger Krisztián

Katalónia bővülő autonómiája Spanyolországon belül

1. Bevezetés

Katalónia jogi helyzetének megváltozása nagy érdeklődést keltett a Kárpát-medencében élő magyarok körében, mivel elméleti és gyakorlati támpontot nyújthat a határon kívüli magyarság sorsának hosszú távon megnyugtató rendezéséhez. A tartomány alkotmányjogi helyzete Spanyolországon belül a 2006-os Statútum rendelkezéseiből fakadóan jelentősen módosult.¹ A dolgozat ezt a helyzetet kívánja röviden, a teljesség igénye nélkül áttekinteni, miközben rámutat a bővülő autonómia lényeges elemeire. Katalónia kiemelt gazdasági jelentőséggel bír Spanyolországon belül. Spanyolország északkeleti autonóm közössége, területe (31 895 km²) nagyjából akkora, mint Belgiumé. Lakossága 7,083,618 fő.² Területe közigazgatásilag négy tartományra oszlik: Barcelona, Girona (spanyolul Gerona), Lleida (Lérida), Tarragona, és ezeken belül 41 *comarca*, azaz megye található.³ A katalán régió földrajzi elhelyezkedése miatt jelentős tranzitszerepet játszik Európa és a többi spanyol régió között. Gazdaságának teljesítménye kiemelkedő Spanyolországban, hiszen Katalónia az ország bruttó nemzeti jövedelmének csaknem 20%-át, aktív népességének pedig 17%-át adja – miközben területe mindössze az ország 6%-a. A spanyol export 27%-a, az import 28%-a katalán. Az egy főre jutó GDP a spanyol átlagot 23%-kal haladja meg.⁴

A jelenlegi helyzetet kedvező történelmi fejlődés idézte elő. A katalán iparosodás első húzóágazata a textilipar lett a 19. században. Később ez jelentősen megváltozott, ma már jellemzően a nagy szakképzettséget igénylő technológiai fejlesztés, a szolgáltató szektor, valamint a turizmus a helyi ipar vezető szektorai.⁵ A mezőgazdaság jelentősége sokkal kisebb, mint a spanyol vagy akár az

1 http://www.parlament-cat.net/porteso/estatut/estatut_angles_100506.pdf és <http://www.catalunya-iliad.com/estatut.html> Ezeken a helyeken megtalálható a Statútum teljes szövege.

2 Katalán Statisztikai Hivatal 2006. évi adat

3 http://www15.gencat.net/pres_catalunya_dades/AppPHP/eng/poblacio.htm

4 *Éltető Andrea–Hercsuth Andrea*: „Katalónia modernizációja”, *Magyar Tudomány* 2003. 6 (713–725), p. 716.

5 *Valandro, Franz*: *A nation of nations: nationalities's policies in Spain* (Frankfurt am Main, Peter Lang, 2002), pp. 53–54.

uniós átlag. A katalán külkereskedelem alakulásában fontos szerepet játszanak a külföldi tulajdonban lévő cégek. Spanyolországban a politikai helyzet viszonylagos konszolidálódását követően az 1960-as évektől kezdtek nagyobb számban és jelentősebb tőkével megjelenni a külföldi befektetők.⁶ A külföldi működőtőke-beáramlás folyamatosan az éves GDP 1–3%-át és a bruttó állótőke-felhalmozás 5–10%-át teszi ki a 80-as évek közepe óta. A külföldi működőtőke beáramlásának legfőbb megnyilvánulása felvásárlás, tőkeemelés vagy tulajdonosi hitel, elenyésző része (kb. 4%-a) zöldmezős beruházás létesítése.⁷ 1999 végén a külföldi működőtőke állománya a GDP 23%-át tette ki. Katalóniába irányul a Spanyolországba jövő közvetlen külföldi befektetés mintegy 25%-a.⁸ Katalóniában a legjelentősebb külföldi befektetők az Egyesült Államok, Kanada, Franciaország és Olaszország, míg a legjelentősebb katalán befektetések Franciaországban, Hollandiában, Olaszországban és Argentínában találhatók.⁹ A Spanyolország uniós integrációját (1986) követő tíz évben a GDP éves növekedése 3,17%, míg az uniós átlag 2,23% volt. Az EU-csatlakozás után a termelés és a GDP növekedése Katalóniában észrevehetően felülmúlta mind a spanyol, mind az uniós átlagot.¹⁰ Éltető Andrea tanulmányában a következő következtetéseket vonta le Katalónia fejlődésével kapcsolatosan, amelyek számunkra is figyelemreméltóak lehetnek: „A modernizáció egyik alapja az erős civil társadalom és katalán polgári középosztály volt. A gazdálkodó szellem, a hagyományok megtartása és az erős közösségi tudat a fejlődés hajtóerejévé is vált. Figyelemre méltó, ahogyan Katalónia a régebbi, textiliparon alapuló fejlődésből egy olyan diverzifikált ipari szerkezetet tudott kialakítani, ami technológiailag fejlett gép- és vegyipari termékeken alapul. A helyi munkaerő és infrastruktúra előnyeit kihasználva és fel erősítve Katalónia vonzó térséggé vált a vállalatok számára. A fentiekben, vagyis a termelési és kereskedelmi szerkezet fejlődésében szerepet játszottak a külföldi befektetések. A külföldi tőke modernizáló szerepének egyik példája Katalónia. Tanulságos a katalán kormány pozitív és befogadó hozzáállása, a helyi ösztönzők és lokáció-specifikus előnyök szerepe. Katalónia nemcsak alapvetően külgazdaságilag nyitott régió, hanem külpolitikai kapcsolataiban is erős és aktív. Bebizonyosodott, hogy ez a fajta aktivitás, lobbizás, külpiaci jelenlét közép- és hosszabb távon meghozza gyümölcsét”.¹¹ A fentiekben Éltető kiemeli a polgári középosztály szerepét, s ez igazán csak a történelmi helyzet áttekintésével válik érthetővé. A következő szakaszban erre a szerepre szeretnénk rámutatni.

⁶ *Éltető Andrea–Hercsuth Andrea*: „Katalónia modernizációja”, p. 718.

⁷ *Éltető*, p. 718.

⁸ *Éltető*, p. 718.

⁹ http://www15.gencat.net/pres_catalunya_dades/AppPHP/eng/economia.htm#aeroports

¹⁰ *Éltető*, p. 717.

¹¹ *Éltető*, p. 724.

2. Katalónia történelme

A katalán a mai Spanyolország egyik legrégebb és legszilárdabb öntudatú nemzetisége. Kevés olyan régiója van az országnak, amely ilyen jelentős történelmi hagyományokkal rendelkezik. A katalán identitástudat kialakulásában nagy szerepe volt az önálló nyelvnek, illetve nyelvi kultúrának. A katalán nyelv, amely a 9–12. század táján terjedt el mai területén, újlatin nyelv, mint – a baszkot leszámítva – minden más hivatalos nyelv Spanyolországban. A katalán irodalom virágkora (a 12–15. század időszaka) egybeesett Katalónia középkori birodalmiságával. Ez a kettős élmény azóta is kiemelkedő jelentőségű a katalán nemzeti érzés szempontjából. A katalán nyelv fennmaradásában, modernizálásában nagy szerepe volt a kiemelkedő kereskedelmi központnak: Barcelonának

Katalónia és Aragónia 1137-ben alakítottak önálló királyságot, amelynek minden tartománya önálló parlamenttel (*cortes*), illetve Katalónia saját törvényhozó és végrehajtó hatalommal is rendelkezett, 1359-ben hozták létre a parlament állandó bizottságát, amelynek Generalitat volt a neve.¹² A 14. század elején élte fénykorát a középkori Katalónia. Az Ibériai félsziget kis államainak egyesítése azonban Katalóniára, és a katalán nyelvre is negatív hatással volt.

1479-ben II. Aragóniai Ferdinánd (1452–1516) és Kasztíliai Izabella (1451–1504) egyesítette a két tartományt és létrehozta az egységes spanyol államot.¹³ Ennek következtében a 16. századtól a katalán nyelviség lassan háttérbe kezd szorulni. A 18. század elejéig azonban egy jól megszervezett föderatív állam lakosságának maradt a nyelve a közigazgatásban és az irodalmi nyelvben egyaránt.¹⁴ Ezek után a kasztíliai nyelv bevezetése kétnyelvűvé tette az országot: a beszélt nyelv a katalán maradt, de kötelezővé tették az iskolákban és közintézményekben a kasztíliai nyelvet.¹⁵ A katalán nyelv a 19. századra a közigazgatásból kiszorult, vissza a hétköznapi érintkezés szintjére. 1716-ban felszámolták a katalán *cortest* és a Generalitatot is, ezzel Katalónia elvesztette autonómiáját. A 18. században kezdődött központosítást fokozatosan vitték tovább a 19. században: ekkor törölték el a katalán kereskedelmi kódexet, a tengeri kereskedelem és jog katalán gyűjteményének alkalmazását. Újabb virágkor a francia forradalmat követően: a szunnyadó nemzeti tudat újraformálódott és a romantika hatására kí-

12 *I Scotoni, Pau Puig*: „A nemzeti megmaradás, a nyelvpolitika és a belső összetartozás katalán modellje”, *Pro Minoritate*, 2006 nyár, (51–57), p. 53. és <http://www.hhrf.org/prominoritate/1996/nyar07.htm> p.2.

13 *Anderle Ádám*: *Spanyolország története* 2. ed. (s.l. Pannonica, 1999), pp. 62–63.

14 *Morvay Károly*: *A spanyolországi kisebbségi nyelvek (katalán, gallego, baszk) problematikája*, in: *ACTA Germanica et Romanica I. országos Germanisztikai Romanisztikai szimpózium*, Szeged, 1980 szeptember 3–5. (Szeged, Hungária 1980), (450–461), p. 454.

15 *Barrera, Josefina Fernandez*: *A spanyolországi nemzetiségek kulturális autonómiája: Katalónia helyzete*. In: *A nemzetiségi kulturális autonómiáról* (Magyar Művelődési Intézet, 1997) (35–43), p. 37.

sérlet történt a katalán nyelv irodalmi használatára.¹⁶ Ennek indítója Carles Ari-bau Pàtria című verse volt, amellyel kezdetét vette a *Renaixença* (Újjászületés).¹⁷

A nyelvi megújulást követte a nemzetállamok korában a politikai szerveződések, mozgalmak létrejötte. A spanyol központosítási tervekkel szemben megjelentek a regionális igények, amelyeknek célja az ország föderalizálása lett. Kiemelkedő eredményük Spanyolország 1873-as alkotmánya, amely az országot 17 államból álló föderációnak írta le.

A katalán nemzeti alapú pártok az 1870-es években léptek színre, az 1906–1907-es év választásán a 44 katalóniai mandátumból 41-et katalán pártok szereztek meg,¹⁸ ez a tény számszerű bizonyítéka a kollektív tudat erősségének, az összefogás erejének.

A folyamatos belpolitikai bizonytalanság és a csökkenő külpolitikai presztízis komoly belső feszültségeket eredményeztek az országban. Az ellentétes akaratú spanyol politikai erők harca váltakozó sikerrel folyt a századforduló után is, ennek következménye az 1912-ben elfogadott törvény a regionális önkormányzatokról, amely válasznak volt tekinthető az egyre erősödő – főleg katalán – autonómiaigényekre. 1914-ben megalakult a Katalónia széttagoltságát megszüntető *Mancomunitat de Catalunya*, amely az addigi négy katalán provincia gyűlésének közös szerveként a terület modernizálását tartotta fő feladatának, és amelynek hatásköre kiterjedt a közigazgatásra és a kultúrára.¹⁹

Az első világháború a semlegesség folytán bizonyos gazdasági fellendülést hozott, ám a '20-as években gazdasági nehézségekkel kellett szembesülniük az ország lakóinak, ennek következménye lett a belső viszályok kiújulása, illetve az 1923-ban hatalomra kerülő katonai diktatúra, amely indexre tette a nemzetiségi mozgalmakat. A világháború utáni feszültségek nem kímélték Katalóniát sem, s 1922-ben megjelent a független, köztársasági államformájú Katalán Állam igénye.²⁰

A diktatúra bukása után, 1931-ben ismét kikiáltották a köztársaságot, Katalónia autonómiát szerzett.²¹ Saját parlamentet, kormányt, jogrendszert, közigazgatást, igazságszolgáltatást, költségvetést, valamint nyelvi és kulturális önállóságot kapott, amelyek gyakorlatilag teljes önállóságot biztosítottak Katalóniának. Az 1933-as általános választásokon a jobboldal jutott hatalomra, a baloldali erők felkelést robbantottak ki, Katalóniában megjelentek a szeparatista mozgalmak.

16 *Faluba Kálmán*: „Kisebbségi irodalmi nyelvek Spanyolországban: a gallego és a katalán. In: Acta Germanica et Romanica I. országos Germanisztikai Romanisztikai szimpóziium Szeged, 1980. szeptember 3–5. (Szeged, Hungária 1980), (461–473), p. 465.

17 *Fernández-Armesto, Felipe*: Európa népei, (Corvina, Budapest 1995) p. 173.

18 *Hévízi Józsa*: Autonómia-típusok Magyarországon és Európában, p.79.

19 *Sípos Katalin*: Regionalizmus történeti és jogi aspektusai, (Budapest, MTA Jogtudományi Intézet, 1993), pp. 59–60. Lásd még *Győri Szabó Róbert*: Kisebbség, autonómia, regionalizmus, p. 187.

20 *Hévízi*, p. 79.

21 *Győri*, p. 187.

Az 1936-os választásokon a Népfront győzött, ekkor a jobboldal robbantott ki felkelést, amely a polgárháborúba torkollott.

Az 1939-ben a Franco tábornok vezette jobboldali erők győzelmével végződő polgárháború után centralizált hatalmat építettek ki Spanyolországban, a nemzetiségi autonómia minden formáját megsemmisítették, a nemzetiségi (kisebbségi) nyelveket betiltották, üldözték. A caudillo a katalánokat kollektív bűnösnek tekintette a köztársasággal való szoros kapcsolataik miatt, és minden erővel a katalán nemzeti mozgalmak megtörésére törekedett.

Az elnyomás katalán viszonylatban évtizedekig úgy-ahogy működött, ám 1971-ben létrejött a Katalán Gyűlés (*Assemblea de Catalunya*) nevű szervezet, amelynek egyik sarkalatos követelése az autonómia visszaállítása volt.²² 1975-ben meghalt Franco, az ország pedig már az 1978-as alkotmány elfogadása előtt visszaállította az ideiglenes autonómiát, és a Generalitatot.²³ Az autonómia a középosztály és a Katalónián kívüli gyökerekkel rendelkező alsóbb társadalmi réteg összefogásának köszönhető.²⁴ A tényleges jogi keretet az 1978. december 29-i népszavazás adta, amelyen az állampolgárok támogatták az új alkotmányt. A katalán státútumot végül a madridi képviselőház 1979. december 18-án fogadta el.²⁵

Fontos megemlíteni, hogy a tényleges katalán nyelvterület lényegesen nagyobb a mai Katalónia területénél, ide tartoznak még Valencia és a Baleáriszigetek autonóm közösségei, valamint Aragónia keleti sávja (Franja de Ponent), az Andorrai hercegség és a franciaországi Pyrenées-Orientales megyében elhelyezkedő, a katalán nyelvterülettől 1659-ben elszakított Észak-Katalónia, valamint az olaszországi Szardínia szigetén levő Alguer (olaszul Alghero) város.²⁶

3. Politikai élet

Katalónia politikai élete – Baszkföldre hasonlóan – némileg különbözik a többi autonóm közösségtől, ugyanis hagyományosan erősek a nacionalista pártok. Azonban Baszkfölddel ellentétben itt nem jellemzőek a szeparatista mozgalmak, ahogy Győri Szabó Róbert helyesen állapítja meg könyvében „a katalán nacionalizmus hagyományosan pacifista, gazdasági előnyöket nem áldoznának fel a

22 Hévizi, p. 80.

23 <http://hhrf.org/magyarkisebbsseg/9801/m980119.htm> Itt megtalálható a spanyol alkotmány szövege.

24 *I Scotoni, Pau Puig*: „A nemzeti megmaradás, a nyelvpolitika és a belső összetartozás katalán modellje”, *Pro Minoritate*, 2006 nyár, (51–57), p. 53.

25 *Domonkos Endre*: *Katalónia mint regionális autonóm közösség – egy európai példa*, Budapest, TLI Tanulmányok, 2006. 78, p. 10.

26 A katalán nyelv nyilvánvaló diszkriminációja, p. 2.

<http://perso.orange.fr/airenoudebao/pagines-fede/brussel-les/doc-hong.pdf>

függetlenség érdekében.”²⁷ Az első demokratikus választásokon 1977-ben 5 párt jutott be a cortesbe mind régiós, mind országos szinten. A meghatározó azonban a két mérsékelt párt: a jobboldali Konvergencia és Unió (Convergencia i Unió – CiU), és a baloldali Katalán Szocialista Párt (*Partit dels Socialistes de Catalunya* – PSC).²⁸ A katalán politikai életre alapvetően két törésvonal jellemző: a bal-jobboldali elkötelezettség, valamint a katalán és a spanyol nacionalizmus viaskodása. A politikai életet hosszú ideig (1980–2004) a kiegyensúlyozottság jellemezte, ebben az időszakban ugyanis az elszakadás-ellenes jobboldali CiU volt kormányon Katalóniában, illetve 1996–2000 között a PP (Néppárt – Partido Popular) koalíciós partnere volt a madridi Cortesben. A párt vezére Jordi Pujol, aki 1980 óta volt a Generalitat elnöke, alakította ki a CiU programját, amelynek központjában a kantonizált, többnemzetiségű Spanyolország áll. A mérsékelt katalán nacionalizmust képviselő párt álláspontja szerint az igazi megoldást az ország föderalizálása jelentené.²⁹

A spanyol politikai életben a '90-es évek elejétől van hangsúlyos szerepe a kisebbségek képviselőinek, mert akkor egyenlítődték ki olyannyira az erőviszonyok a Néppárt és a Spanyol Szocialista Párt (Partido Socialista Obrero Español – PSOE) között, hogy kormányképes többséget alkotni csak a kisebbségi képviselők bevonásával lehetett (kivéve a 2000–2004 közötti néppárti kormányzat időszakát). A katalán politikai életben az 1980–2003-as választások során a CiU egyre csökkenő, majd a jelzett időszak végére elfogyó többsége volt a jellemző, míg az országos választások során általában a PSC teljesített jobban.³⁰

A katalán politikai életnek még egy jelentősebb pártja van: az 1931-ben alapított Katalán Republikánus Baloldal (ERC – Esquerra Republicana de Catalunya). Ez a párt a 2003-as tartományi és a 2004-es országos választásokon erősödött meg, politikai programjának fő célja pedig Katalónia Európán belüli függetlensége, amelyet azonban kimondottan nem erőszakos úton kíván elérni.

4. Az út a 2006-os törvényhez

Az országos bal- és jobboldali nagy pártok közötti kiegyenlítődés magával hozta a kisebbségi pártok szavazatainak felértékelődését. Már az 1996–2000 közötti Néppárti kormány is komoly engedményeket tett a kormánytöbbség támogatásáért cserébe a baszk, katalán és más kisebbségi képviselőknek. Az autonóm közösségek beleszólást szereztek az EU-ügyekbe, több önálló hatáskört kaptak az oktatás, a környezetvédelem, a mezőgazdaság területén például, illetve a beszedett helyi adók 15%-a helyett annak 30%-át tarthatták helyben.

27 Győri Szabó Róbert, p. 193.

28 Győri Szabó Róbert, p. 191.

29 Domonkos, p. 14.

30 Győri Szabó Róbert, p.193. táblázata a választási eredményekről 1977–2004 között.

A két fő spanyol politikai erő közötti lényeges különbség az, hogy a szocialisták az állam modernizálásának érdekében hajlandóak párbeszédet folytatni a tartományok államigazgatásban betöltött szerepének reformjáról, míg a Néppárt ezt a spanyol alkotmányban rögzített nemzeti egységre hivatkozva utasítja el.

A 2004. márciusi választásokon a PSOE szerezte meg a mandátumok többségét (164 – 47%) a 350 fős Cortesben, ám a kormánytöbbség kialakításához be kellett vonnia a kormányzásba a kisebbségi képviselők egy részét. A kormány még 2004 őszén tárgyalásokat kezdett a katalán önkormányzati törvény módosításáról, amelyeket követően Katalónia 2005-ben az eddigieknél szélesebb hatásköröket biztosító autonómiatörvény (Estatut) tervezetét nyújtotta be a madridi Cortesnek. Novemberben minősítették vitára alkalmasnak a törvénytervezetet, a Néppárt tiltakozása ellenére. A törvénytervezetnek több, az 1978-as Alkotmányt meghaladó, vagy legalábbis látszólag meghaladó eleme van, ezekre a későbbiek során, az elemzéskor térek majd ki részletesebben.

A Statútum elfogadásának folyamata nem volt egyszerű. A 2003-as tartományi választásokat követően Katalóniában az addigi CiU-kormány helyett PSOE – ERC – IC-V (Kezdeményezés Katalóniáért) koalíció alakult, amely 2004 februárjában terjesztette elő a Statútum-reform tervezetét a Parlamentben. Az egyeztetések lassan haladtak, de az öt párt vezetői 2004 novemberében Miravetben összeültek, és rögzítették azokat a kompromisszumokat, amelyek alapján a katalán parlamentben 2005. szeptember 30-án elfogadták az új Önkormányzati törvényt. (A 135 képviselőből csak a 15 néppárti szavazott ellene.) A tervezet szövegét több ponton módosították a spanyol kormányfő, José Luis Rodríguez Zapatero és a CiU vezetője, Artur Mas alkujának eredményeként, és amely végül is 2006. március 30-án a madridi Cortes elfogadó határozatához vezetett. A szavazás eredménye 189 támogató, 154 ellenző (PP, ERC) és 2 tartózkodó voks lett.³¹ Megjegyzendő, hogy ennyire szűk, 54%-os többséggel még soha nem fogadtak el ilyen törvényt a Cortesben.

A Statútumot népszavazáson kellett megerősíteni, amelyet 2006. június 18-ra írtak ki Katalóniában. A népszavazás alacsony, 49,4%-os részvétel mellett zajlott, és az igen szavazatok meggyőző fölényét adta: 73% igen, 20,8% nem, 6,2% érvénytelen.³² A népszavazás után már csak a király aláírása hiányzott a Statútum érvénybelépéséhez, valamint a közzététel Spanyolország és Katalónia hivatalos közlönyeiben. A törvénybeiktatás a 6/2006. (július 19.) sz. alkotmányos törvénnyel (*ley orgánica*) történt meg, majd 2006. augusztus 9-én lépett hatályba. Ennek megtörténtével Katalónia jogkörei több vonatkozásban a spanyol Alkotmány szabályai biztosította határokhoz látszanak elérni.

A Statútum elfogadásának következtében kialakult belpolitikai helyzetet érdemes áttekinteni. A kormányzó katalán szocialisták (PSC) teljesítették egyik

31 Győri Szabó, p.194.

32 'Katalóniában szélesebb autonómia mellett döntöttek' in: *Népszabadság*, 2006. június 19.

legfontosabb választási ígéretüket, a társadalom által régen kívánt alkotmányreformot. Ugyanakkor vezetőjük, Maragall pozíciója meggyengült, hiszen kiszorult a végső alkudozásból. A radikális nacionalista – addig a kormánykoalícióban lévő – ERC kudarcként élte meg, hogy az eredeti tervet megnyirbálták, emiatt 2006 nyarán ki is lépett a katalán kormányból, és bár a népszavazáson nem mozgósított ellene mégis az emberek érdektelenségére hivatkozott, amikor azt mondta, hogy a jogosultak több mint fele nem ment el szavazni.³³ A konzervatív CiU számára nagy elégtétel, hogy ellenzéki pártként, baloldali vetélytársa ellenében sikerült tető alá hoznia a megegyezést, jelentősen javítva ezzel az eléggé megtépzott hírnevén. Másik nagy nyertes a PSOE, hiszen a kormányzás hátralevő idejében számíthat a CiU támogatására. Az abszolút vesztes mind a spanyol, mind a katalán porondon a PP, amely egyedül maradt, és számára is világossá kellett váljon az, hogy az Alkotmány megszorító értelmezése felett eljárt az idő. A nagy kérdés ezzel kapcsolatban az lett, hogy meddig tágítható az autonómia köre anélkül, hogy a katalán érdekérvényesítők túlfeszítenék a húrt.

5. Katalónia bővülő hatáskörei

5.1. Szimbolikus jellegű változások

A részletekbe menő és alapos elemzés helyett a dolgozat következő része két nagy területre koncentrál: a szimbolikus és igazgatási jellegű változtatásokra. A szimbolikus jellegű változások érintették a nemzetfogalom meghatározását, a Generalitat szerepkörét, a nemzeti szimbólumok használatát, a katalán nyelv társadalmi szerepét és Aran autonómiáját a katalán autonómián belül. Legelsőként nézzük meg a nemzet fogalmának kérdését. Az elfogadott Statútum már a preambulumban túllépni látszik az 1978-as alkotmányon, amely a spanyol politikai nemzetről, és az azon belül létező kulturális nemzetekről tesz említést. A preambulumban Katalóniát *nemzetként* határozza meg, ennek azonban nincsen normatív ereje. A katalánok indoklása mögött az állt, hogy a régióknak saját nyelve, kultúrája és számos nemzeti jellegzetessége van.³⁴ A rendelkező részben már a *nemzetiség* kifejezés szerepel, a spanyol alkotmány szövegének megfelelően. Ez azt is jelenti, hogy a spanyol szuverenitás egyetlen hordozója továbbra is maga a spanyol nép.

A Statútum a Generalitat vonatkozásában is eltérően fogalmaz az eddigiekhez képest: azt a katalán nép történelmi jogain, évszázados intézményein és jogi tradícióin alapuló önkormányzat gyakorlójaként definiálja (5. ill. 54. §§).³⁵ A jelen-

33 Josep Lluís Carod–Rovira, az ERC 2006. június 19-i nyilatkozata

34 Győri Szabó, p. 194.

35 <http://www.catalunya-lliure.com/estatut.html> A szöveg a fenti helyen található az interneten.

tósége ennek a megfogalmazásnak abban van, hogy az alkotmány rendelkezései szerint a régióknak kell kialakítaniuk a saját intézményrendszerüket, amelynek a történelmileg legautentikusabb nevet kell adni. Látszólag lényegtelen a különbség, azonban a dolgok mögé pillantva mégis felfedezhető az immanens felfogásbeli különbség. Az új Statútum ugyanis bár nem vonja kétségbe azt, hogy a regionális jelleg volt a jelenlegi helyzet létrejöttének a kiindulópontja, és nem állapít meg a katalánokra nézve a történelmi jogokra hivatkozva külön kompetenciákat, mégis az évszázados hagyományokra, ezáltal a független Katalónia tradícióira vezeti vissza a Generalitat létezését.

Szimbolikus jelentőségű a katalán „nemzeti” szimbólumok használatának rendezése is. A vízszintesen nyolcszor vágott sárga és vörös színű zászló, valamint az 1993 óta himnusznak számító *Els segadors* nemzeti jelzöt kaptak, és használatuk hivatalos jelképként kötelezővé vált Katalóniában. A Statútum a spanyol szimbólumok használatának vonatkozásában nem tesz említést. (8. §)

Változás következett be a módosítással a katalán nyelv relációjában is. Ez a terület váltotta ki a legtöbb reakciót. A katalán nyelvet a Statútum a spanyollal egyenrangú hivatalos nyelvként jelöli meg, amelynek ismerete Katalónia polgárainak kötelessége [6. § (2)]. A regionális kormány feladata mindkét nyelv hivatalos és nem hivatalos használatának biztosítása. Elméletben e szerint egyfajta szimmetrikus kétnyelvűség érvényesül az autonómia területén.³⁶ A katalán alapcharta rendelkezésének megfelelően, azonban egyfajta előnyben részesítettséget élvez a katalán nyelv, amelyet az igazságszolgáltatásban, közigazgatásban, oktatásban, a kultúra és a tömegtájékoztatás területén használnak.³⁷

Az állampolgárok anyanyelvhez való jogának biztosítása érdekében előírja a közigazgatásban dolgozók, a bírák, az ügyészek katalóniai foglalkoztatásához a szükséges katalán nyelvismeretet. A katalánt a közigazgatásban és a közoktatásban szokásosnak és elsődlegesnek nevezi. Egyes bírálók szerint ezzel sérül a katalánt nem beszélők egyenlősége, ám ez nem valószínű, hiszen a régió deklaráltan kétnyelvűnek minősíti magát. Amennyiben a gyakorlatban is ehhez tartják magukat a későbbiekben, akkor az állítás nem bizonyul majd igaznak. Az viszont mindenképpen kiemelendő, hogy alapjaiban változott meg az 1978-as alkotmány hivatalos nyelvével kapcsolatos hozzáállás: az új Statútum a katalánt Katalónia területén teljesen egyenrangúvá teszi a kasztíliaival, mindkettő tudása kötelesség, használata pedig jog.

Ezt a szemlélet jelentkezik a közigazgatás mellett az oktatás esetében is, ahol a katalán a közoktatás szintjén fokozatosan vált dominánssá. A katalán kormányzat a katalán tanítási nyelvű oktatási intézményeket támogatja, ezért a spanyol nyelvűek zömmel magánintézmények. A Statútum rendelkezései megerősítik a közpénzből fenntartott oktatási intézményekben a laikus oktatást, de egyi-

36 *Szajbély Katalin*: Kisebbségi kérdés Spanyolországban, *Kisebbségkutatás* 2003. 4. p.701.

37 *Valandro*, p. 66.

dejüleg nyitva hagyja az utat magániskolák (így egyházi fenntartásúak) katalán önkormányzati támogatása előtt. Ezekkel a változtatásokkal betetőződni látszik az a folyamat, amelyet a Generalitat folytatott az elmúlt évtizedekben a katalán nyelv emancipációja érdekében. Ezzel kapcsolatban fontos kiemelni, hogy a katalán nyelv a kisebbségi nyelvek szempontjából kifejezetten előnyös helyzetben van Spanyolországban. A Statútum a 6. § (5) az okszitán (aráni) nyelvet is hivatalosnak nyilvánítja Katalóniában.

Jelentős újítás a Statútum 11. §-a, amely deklarálja Aran külön jogait. Szép példája ez a területi autonómián belüli etnikai jellegű autonómiának. Az idézett szakasz rendelkezései alapján Katalónia elismeri Aran népének jogát arra, hogy önkormányzatát gyakorolja a Statútumban meghatározottakon keresztül a Conselh Generau d’Aran-on és más saját intézményeken keresztül. Katalónia és politikai intézményei egyúttal elismerik Aran lakosságát, mint okszitán népességet, annak évszázadokon át védett kulturális, történelmi, földrajzi és nyelvi identitásával. Az elismerésen túl védik és tisztelik egyediségét, és külön területnek tekintik Katalónián belül, amely külön szabályok alapján speciális védelemre jogosult.

A 12. §. a Generalitat vonatkozásában feladatként írja elő, hogy Katalónia kapcsolatait mozdítsa elő más, a katalán nyelvű kultúrával szoros kapcsolatban álló területekkel, függetlenül attól, hogy Spanyolországhoz tartoznak-e vagy sem. Ez a rendelkezés egyértelműen a már jelzett katalán kultúrkör egységesítésére irányul. A 13. §. ezt a Katalónián kívül élő katalán közösségek vonatkozásában irányozza elő.

Végül meglepetésként szolgálhat az, hogy Katalóniában a nemzeti-nacionalista törekvések és a határokat komolyan tágító liberális politika egyedülálló szimbiózist alkot. Éles kritika érte az egyéni szabadságjogok bekövetkezett kiterjesztését, amelyről a Statútum rendelkezik. Az egyén önmagával való rendelkezésének szabadsága a konzervatívok ellenvetései szerint a korlátlan abortuszt, eutanáziát, sőt az azonos neműek már jelenleg is legális házassága mellett a poligámiát is lehetővé teszi.³⁸ Ennek megemlítése mellett fontos arról is szót ejteni, hogy az új Statútum terjedelmesen sorolja fel állampolgárainak jogait és kötelességeit, például a gyermekek, a nők jogait, és a környezetre vonatkozó szabályokat is.

5.2. Igazgatási jellegű változások

A legfontosabb kiemelni azt, mielőtt a részletekbe bocsátkoznánk, hogy a Statútum egyik leglényegesebb jellemzője, hogy pontosan kijelöli Katalónia és az állam hatásköreit. Ezzel mintegy pontot tesz arra a több évtized óta húzódó folyamatra, melyet a két érdekelt fél folytatott – kihasználva a fogalmazási pontatlan-

³⁸ Főleg a Néppárt kritizálta ezeket a rendelkezéseket, amely, mint sejthető volt, minden módon igyekezett – sikertelenül – a Statútum módosítást minél szűkebb körre korlátozni.

ságokat, illetve azt, hogy nem lehet mindent joghézagot kizáróan szabályozni –, s nagyon sok esetben az Alkotmánybíróságot kérve fel egy-egy rendelkezés pontosítására.

Az egyes jogkörök részletes leírásával azt a gyakorlatot kívánják megszüntetni, hogy a központi hatalom hatásköröket vonjon el a régióktól, korlátozván ezáltal a nemzetiségek parlamentjeinek és kormányainak törvényhozó és szabályozó kompetenciáját. Nem meglepő, hogy korábban ez okozta az Alkotmánybíróság folyamatos terhelését. A jogi fennhatóság területén lényeges változtatásokat hozott a Statútum. A Generalitat mellett eddig is működött egy konzultatív jellegű Jogi Tanács, amely helyett a Statútum Garanciális Tanácsa jött létre, és amelynek döntései, kvázi katalán Alkotmánybíróságként kötelezőek a katalán törvényhozásra. Ez mindenképp fejlődést jelentett katalán szempontból, hiszen a konzultatív szerepből a kötelezően végrehajtandó döntések irányába mozdult el a helyi törvényhozás hatásköre.

További változásokat hozott a Statútum a bírósági szervezettel kapcsolatban. Korábban említettek alapján a bírói szervezet – a spanyol jogrendszer egysége miatt, vagyis, hogy a bírák az ország bármely részéről származhatnak – spanyol nyelvűnek volt tekinthető, azonban a Statútum kimondta, hogy biztosítani kell a katalán anyanyelvűek számára az anyanyelvi eljáráshoz való jogot. A katalán Főtörvényszék mellett létrejött a Katalán Igazságügyi Tanács, amely jogosultságot szerzett a Legfelsőbb Bíróság elnökének, valamint a bírák kinevezésére és felmentésére Katalónia vonatkozásában, és amely része az Országos Igazságügyi Tanácsnak. Ez a jogosultság nem érinti a szféra egységes állami jellegét, de bizonyos szintű autonómiát biztosít ezen a téren. A bírák kinevezésével kapcsolatban az eddigiektől eltérően bekerült az a kitétel, hogy az állás betöltésénél a katalán nyelvismeret előnyként mérlegelendő. Ez Katalónia szemszögéből pozitív diszkriminációt jelent. Kompromisszumként kerültek be azok a rendelkezések a Statútumba, hogy a Főtörvényszék csak a Katalóniában kezdett eljárások esetén lehet az utolsó lépcső, valamint, hogy a Katalán Igazságügyi Tanács az Országos Igazságszolgáltatási Tanács szerveként működik. Érdemes megemlíteni azt, hogy a katalán polgári törvénykezés bizonyos tekintetekben különbözik a régió kivülről.

A katalán kormányzat jogköre széleskörűvé vált más jogi területen is. Önállóan szabályozhat a szakmai szervezetek, kamarák működésével kapcsolatosan. Ez a rendelkezés, illetve a katalán nyelv preferálása a szabadfoglalkozásúak lehetőségeit korlátozza. Példaként érdemes megemlíteni azt, hogy a Generalitat előírhatja az ügyvédi kamara tagjai számára a katalán nyelv kötelező ismeretét.

A köz- és államigazgatás területén komoly változások történtek. Jelentős változás következett be Katalóniában az önkormányzati finanszírozás területén is. Egyrészt a helyi önkormányzatok finanszírozása a központi kormányzattól a Generalitathoz került, másrészt Barcelona a többi önkormányzattól eltérő, saját státuszt kapott. A közigazgatással kapcsolatos változás a katalántól eltérő,

okszitán identitású lakosságú Aran körzet történelmi sajátosságait elismerő külön önkormányzatának létrehozása. Ez a rendelkezés *expressis verbis* etnikai alapú kisebbségi autonómiának tekinthető.

A Generalitat számos területen új hatás-, illetve jogköröket kapott. Kizárólagos hatáskörrel működteti ezentúl a területén található repülőtereket (Girona, Reus), kikötőket, helyi vasutakat, kivéve az országos fontosságúakat. A központi kormány mindössze a nemzetközi repülőtér és kikötő vonatkozásában tartotta szükségesnek a közös igazgatás megmaradását. Hasonlóan kizárólagos jogköröket kapott a sporttevékenységek igazgatása, fejlesztése terén is. Nem sikerült viszont elérni azt a célt, hogy a katalán válogatottak a nemzetközi sportversenyeken önállóan vegyenek részt. Kompromisszumos megoldás született a felsőoktatás területén. A Generalitat az egyetemalapítás joga mellé megkapta az egyetemek felügyeletének kizárólagos jogát, leszámítva a felvétel szabályozását, mivel a központi kormány azt arra a kötelezettségére hivatkozva nem engedte át, hogy neki kell biztosítani országosan a bejutás lehetőségét. Fontos rendelkezés az is, amelynek értelmében a Generalitat önálló igazgatási jogkört kapott a vízgazdálkodás terén, amely főleg a vízhiánnyal küzdő, ellentétes érdekű régiók vitájában kiemelkedő jelentőségű. A kérdés most először került szabályozásra a Statútumban.

A Statútum legizgalmasabb témáihoz tartozik a külügy és belügy, illetve az utóbbin belül a spanyol állam és Katalónia kapcsolatrendszere. Eddig a kontaktust az államot képviselő kormányzati irodák, illetve a Generalitat elnöke biztosította, a Statútum módosítása azonban felállított egy kétoldalú bizottságot, amelybe mindkét fél delegál tagokat, és amelynek révén a katalán kormányzat gyakorlatilag az összes olyan országos spanyol intézmény működésébe beleszólási jogot nyer, amely hatásköreit érinti. Természetesen egyidejűleg ez biztosítja a spanyol állam beleszólását is a katalán ügyekbe a Statútum kereteinek figyelembe vételével.

A külpolitika esetében a spanyol központi kormányzat hatásköre nem kizárólagos. Az autonóm közösségek külpolitikai álláspontjukat háromféleképpen alakíthatják ki: bilaterális, multilaterális, valamint ágazati együttműködés alapján. Ezzel érdekeiket hatásosan tudják képviselni.³⁹

Jelentős változások is vannak az EU vonatkozásában. Már az 1996–2000 közötti PP-kormány idején szereztek némi beleszólási jogot az EU-ügyekbe a régiók, azonban a mostani módosítás révén a katalán kormányzat közreműködési lehetőséget kapott az őt érintő spanyol uniós álláspontok kidolgozásában. A katalán kormányzat az európai szerződések tervezett módosításairól tájékoztatást kap, az azt tárgyaló delegációkban részt vehet. Ez a rendelkezés a szocialista kormányzat 2004 óta követett gyakorlatának írásba foglalását jelenti. Nem teljesítették viszont azt a katalán kérést, hogy az EU parlamenti választásokon

39 Szilágyi István: „Spanyolország az európai integrációban – egy sikertörténet anatómiája”, in *Huszonötök Európái*, szerk. Kiss J. László. (Budapest, Osiris, 2004), pp. 453–455.

Katalónia önálló választókerületet alkosson. Jelenleg az egész ország – Magyarországhoz hasonlóan – egy választókerületet képez.

A Generalitat jogot nyert külföldi irodák fenntartására, egyezmények aláírására, más európai uniós régiókkal való kapcsolattartásra.⁴⁰ Ez szintén a jelenlegi gyakorlat szentesítését jelenti, kiegészítve a kulturális intézményekkel (ideértve az UNESCO-t is) való kapcsolatok létesítésére vonatkozó felhatalmazással. Nagy áttörés következett be egy kifejezetten fontos területen: a migrációs politikában is. A kérdés már hosszabb ideje neuralgikus pontja volt a katalán–spanyol politikai kapcsolatoknak. Az ok nem más, mint hogy a régió fejlettségéből és földrajzi fekvéséből adódóan a Spanyolországba bevándorlók kimagaslóan nagy arányban telepednek le Katalónia területén.⁴¹ A migrációs kérdések eddig Madrid kizárólagos kompetenciájába tartoztak, a változtatás után azonban a bevándorlók részére a munkavállalási engedélyek kiadása, valamint a bevándorlási kvóta meghatározása megosztott kompetenciává vált. A befogadás fizikai és szociális feltételeiről a Generalitat saját hatáskörben köteles gondoskodni. A rendelkezés jelentősége abban rejlik, hogy beleszólást enged a spanyol állam bevándorlási politikájába.

A külügy és belügyi témák mellett az ugyancsak érzékeny pontot, a pénzügyi kérdést is kompromisszumos megoldásként szemlélhetjük. A katalán kormányzat jogkörei pénzügyi téren is bővültek. Ezek közé tartozik az a változás is, amely szerint önállóan szabályozhatja területén a takarékpénztárak alapítását és működését, míg a pénzügyi igazgatás terén a központi kormányzattal megosztott kompetenciákat kapott. Ezenkívül jogot nyert a Katalán Adó Ügynökség felállítására, amely a saját kivetésű, illetve a teljes mértékben helyben maradó és a részben átengedett állami adókkal kapcsolatos igazgatási tevékenységet jogosult végezni. Azt a katalán kérést elutasította Madrid, hogy Baszkföldre és Navarrahhoz hasonlóan Katalónia is saját maga szedje be az adókat, majd abból a részesedését levonva a megmaradt összeget utalja a központi kormányzathoz.

Nem teljesen meglepő az előbb említett döntés. Katalónia alapvetően gazdag spanyol régióként nettó befizető a spanyol költségvetésbe.⁴² Ez számos feszültség forrása lett, így lényeges katalán sikernek tekinthető az a módosítás, amelynek értelmében az eddig a valamennyi autonómia részvételével összeülő Pénzügyi Tanács helyett a központi és a katalán kormányzat közvetlen tárgyalásán alakul ki a megegyezés a pénzügyi transzferről. Kétoldalú tárgyalásokon egyeztek meg a felek arról, hogy egyes kisebb adókat átengednek Katalóniának, valamint hogy az általános forgalmi adó és egyes fogyasztási adók 50%-a helyben marad, illetve a katalán GDP arányának megfelelőbb központi kormányzati be-

40 *Domonkos*, p. 19.

41 *Molas, Isidre*: „Választók, szimpatizánsok és politikai pártok: Katalónia esete” In *Demokráciák és pártok* (Budapest, Vil) (180–220), p. 190.

42 *Győri Szabó*, p. 194.

ruházásokról a következő EU-s költségvetési időszakban (2007–2013). Ez utóbbi kitétel azt jelenti, hogy az állam által Katalóniában befektetett összegnek meg kell közelítenie azt az összeget, amellyel Katalónia a nemzeti össztermékhez hozzájárul. Nem alaptalan bírálatok szerint ez a fejletlenebb régióktól von el fejlesztési forrásokat.

6. Fontos kérdések a Statútum kapcsán

6.1. Közigazgatás

A Statútum módosítása közigazgatási vonatkozásban azért jelentős, mert a már elmondott példákat említve látható, hogy a jelenlegi katalán Statútum nagyjából kimerítette az 1978-as alkotmány kereteit. Természetesen figyelembe kell venni, hogy vannak olyan jogok, amelyekkel Katalónia nem rendelkezik, míg más régió viszont igen. Az akkori erőviszonyok alapján kialakított regionális állam működőképes volt, azonban az erős öntudattal rendelkező „nemzetiségek” már a kezdettől próbálkoztak a keretek feszegetésével, és a központi kormányzat is azok szűkítésével. A korábbiakban már áttekintettük a Katalóniát megillető jogok körét, így most inkább azokat emelném ki ismét, amelyeket nem sikerült megszereznie, de már artikulálta rájuk az igényét.

Elsőként a nemzet kérdését emelném ki. Az ellentmondás világos a két álláspont között, és láthatóan a katalán oldal mozdult előre a cél felé, hiszen – bár csak a Statútum preambulumaiba – de mindenképpen annak szövegébe bekerült a „katalán nemzet” kifejezés. Ezzel kapcsolatban találóan jegyzi meg Pau Puig i Scotoni: „a spanyol alkotmány megfogalmazása szerint a katalán a spanyol nemzetben belüli nemzetiség. Ennek ellenére mi katalánok Katalóniát a spanyol államon belüli nemzetnek tekintjük.”⁴³

6.2. Pénzügyek

Pénzügyi szempontból is jelentős előnyöket harcolt ki Katalónia, ezeket már áttekintettük a korábbiakban. Nem olyan széles a jogosítványa, mint Baszkföldnek, de lényegesen kedvezőbb, mint korábban volt. Katalóniával kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az életszínvonal, valamint az egy főre eső GDP eléri az uniós átlagot, és messze meghaladja a spanyol átlagot. A spanyol régiók fejlesztésére létrehoztak egy kiegyenlítési alapot, amelybe az előbb mondottakból következ-

43 I Scotoni, Pau Puig: „A nemzeti megmaradás, a nyelvpolitika és a belső összetartozás katalán modellje”, *Pro Minoritate* 1996 nyár pp. 51–57 lásd még <http://hhrf.org/prominoritate/1996/nyar07.htm>

tetve Katalónia nettó befizető. A 2006-os megállapodás ezt jelentősen megváltoztatja, már a következő közösségi költségvetési időszakra, a 2007–2013 közötti évekre vonatkozóan is. Pénzügyi önállóságát erősíti az is, hogy bizonyos adófajták nagyobb része marad helyben, illetve hogy saját adóhatóságot hozhatott létre.

6.3. Általános politika

A módosítás politikai vonatkozásait már a korábbiakban részletesen bemutattam elemezve az egyes politikai erőkre gyakorolt hatását, most azt tartanám a legfontosabbnak kiemelni, hogy amennyiben a spanyol politikai életben a bal- és jobboldal egyensúlya megmarad, lévén az országos politikai élet kifejezetten polarizált, a kisebbségi pártok jó eséllyel fognak beleszólni a kormányalakítás kérdésébe. Az elmúlt másfél évtized ilyen irányú folyamatait, de főleg a 2004–2006 közötti időszakot tekintve elmondható, hogy ennek következménye jó eséllyel nem számítható ki. Nem számítható ki azért, mert a kisebbségi pártok saját igényeik teljesítésétől fogják függővé tenni parlamenti támogatásukat. Ez önmagában nem is lenne baj, mert egyes vonatkozásokban még lehetne új szabályokat alkotni. A probléma abból adódik, hogy – nem is beszélve itt a meglehetősen erős baszk szeparatizmusról – a katalánok is megfogalmaztak olyan követeléseket, mint például egy önálló olimpiai csapat, amelyek semmilyen körülmények között sem illeszthetők bele a jelenlegi keretekbe.

A nagy kérdés az országos politika szintjén vetődik föl: mi lesz ennek a következménye. Ha a kisebbségi pártok olyan követelésekkel állnak elő támogatásukért cserébe, amelyek ezeket a játékszabályokat már nem tartják tiszteletben, kérdéses, hogy lesz-e olyan kormányképes politikai erő, amely hajlandó átlépni a szabályokon. Az szinte biztos, hogy a Néppárt nem. Már a mostani módosítás is meghaladta a számára elfogadható mértéket, ennek ékes bizonyítékeként az Alkotmánybírósághoz fordult a Statútum megsemmisítését kérve. Támadásának középpontjában természetesen a katalán nemzet, a katalán nyelv kötelező ismerete, a gyakorlatilag sok kérdésben kétoldalúvá váló spanyol–katalán kapcsolatok megváltozott jellege, illetve a Statútumban szabályozott jogok és kötelezettségek állnak.

Az új Statútummal kapcsolatban országszerte nagy a felháborodás és sok az ellenérzés. Általános a katalán termékek bojkottja. Az ország hadseregének egyik vezetője nyilvánosan kijelentette, hogy közbelép, ha a haza egysége veszélybe kerül.⁴⁴ Felszólaltak a Püspöki Kar tagjai, illetve a Nemzeti Bank elnöke is az állam egysége érdekében, a Néppárt pedig aláírásgyűjtésbe kezdett. A PSOE részéről is voltak ellenvetések, és Extremadura elnöke is hevesen kikelt a Statútum ellen.

⁴⁴ Győri Szabó, p.194.

Ezzel a felhajtással szemben szembetűnő az az igyekezet, amellyel a politikai pártok többsége kerüli a Statútum témáját, legyen szó a nemzet kérdéséről, az új jogkörökről vagy az új pénzügyi rendszerről.

Politikai értelemben a kérdés az, hogy a PSOE meddig hajlandó elmenni? Mi az a határ, amelyet már nem hajlandó átlépni még akkor sem, ha ez kormányzati pozícióját veszélyeztetné? A spanyol *cortes generales* összetételére jellemző az, hogy a kisebbségi (katalán, baszk, kanári-szigeteki, galíciai) pártok az összes parlamenti mandátum mintegy 10%-át szerzik meg, így komoly súllyal bírnak. A korábban elmondottak alapján látható az, hogy igényeik fokozatosan nőnek, és egyelőre a folyamatnak még nem látni a végét.

6.4. Biztonságpolitika

A biztonságpolitika szempontjából is kifejezetten érdekes a spanyol kérdés. A régiókra épülő spanyol nemzetállam kényelmes partnere Európának, és egyike a legstabilabb határokkal rendelkező európai országoknak. Ennél hosszabb ideje csak a svájci, a holland és a portugál határok állnak fenn.⁴⁵ Nyugat-Európában a határok viszonylag stabilnak számítanak, szemben Közép- és Kelet-Európa folyamatosan változó határaival. Sokáig tartotta magát az a nézet, hogy a nemzetfejlődés ott befejeződött, és új államok alakításának nemhogy a lehetősége nem áll fenn, de igény sem mutatkozik rá.

Napjaink erre a feltevésre alaposan rációfolnak, abban az értelemben mindenképpen, hogy a nemzeti, nemzetiségi igényartikulálás folyamata befejeződött volna. Az évszázadokon át elnyomott nemzetek, nemzeti kisebbségek mozgalmi a 19. század végétől egyre nyilvánvalóbbá váltak, olyannyira, hogy azokkal még a híresen intoleráns francia politika is kénytelen foglalkozni. Az asszimiláció Spanyolországban sem hozott teljes sikert, a már említett nemzeti mozgalmak kialakulásuktól kezdve lépnek fel különböző igényekkel, amelyek között baszk viszonylatban kifejezetten sűrűn, katalán oldalról sokkal ritkábban megjelent *ultima ratioként* a független állam víziója is.

Jelenleg senki sincs felkészülve a nemzetközi politikai életben arra, hogy ezek a területek elszakadva Spanyolországtól független államként jelenjenek meg Európa térképén. A kérdés már csak azért is kifejezetten érdekes, mert Montenegró például 2006 tavaszán nyerte vissza az 1918-ban elvesztett függetlenségét, Koszovó pedig jelenleg *de facto* már nem Szerbia része, de nem is önálló állam, bár a fejlemények, és a tervek inkább ez utóbbi irányba mutatnak. Ami tehát nagy túlzással természetesnek, de inkább még elviselhetőnek tűnik Közép-Európában, az kérdésként sem merült fel eddig Nyugat-Európában.

45 Pándi Lajos: Köztes-Európa 1763–1993, (Budapest: Osiris, 1997) 147. térkép, Az európai határok tartóssága XVI–XX. század.

7. Összegzés

A katalán autonómia jóváhagyott alaptörvényének jelentősége a spanyol alkotmányos berendezkedés szempontjából messzire mutató. Jelenti egyfelől néhány vonatkozásban a végső határt abban a tekintetben, hogy az autonómiák kompetenciája meddig bővíthető az 1978-as alkotmányon belül, másrészt megmutatta azt is, hogy a jelenlegi spanyol politikai életben mi az a maximális kompromisszum, amely elérhető.⁴⁶

Spanyolország helyzete ma már kifejezetten kényesnek nevezhető az autonómia bővítésének a szempontjából. Két olyan tartománya van (Katalónia és Baszkföld), amelyek szinte egymást licitálják túl azon a téren, hogy melyikük tud szélesebb körű autonómiát szerezni magának Madridtól. Spanyolországra a 15. században létrehozott egységes állam megszületése óta a centralizáló jellegű kasztíliai nacionalizmus volt jellemző, amely ellen egyes területek, így Katalónia is több esetben fellázadt. Ezekre a hatalom folyamatos jogszűkítéssel válaszolt, azonban az egységes kasztíliai spanyol nyelvű nemzetállam mégsem vált megte-remthetővé. Ezt már a 20. század elején felismerték a madridi politikusok, akik kénytelenek voltak szembesülni a növekvő – elsősorban katalán és baszk – nemzetiségi igényekkel, követelésekkel.

A korábbi évszázadok során leigázott, de történelemtudatukat megtartó kis nemzetek a 19. századi felvilágosodással és romantikával párhuzamosan újra felfedezték elfeledett ősi nyelvüket, majd annak ápolása révén nemzeti azonosság-tudatukat. Ennek a folyamatnak a betetőzése volt a nemzeti irányultságú pártok megjelenése a politikai életben az 1870-es évektől.

A 20. század – nagyon lesarkítva az eseményeket – a regionalizálódás és a centralizáció folyamatos harcáról szólt, a küzdelem pedig változó eredményeket hozott. A Spanyolország történelmében meghatározó szerepet játszó Franco-rendszer bukását követően megindult a regionalizálódás, amely gyakorlatilag az évszázados spanyolosítási törekvések kudarcának beismerését jelentette és bele-törődést abba, hogy az ország irányítását meg kell osztani az itt élő más ajkú né-pekkel is. Az akkor létrejött megegyezés az 1979-es erőviszonyokat tükrözte, amely azonban napjainkra már messze idejélmúlttá vált.

⁴⁶ Az alkotmány jelenleg nem rendelkezik az autonómia-rendszer esetleges felfüggesztéséről vagy megszüntetéséről, sem pedig arról, hogy az autonóm közösség részét képező provinciák közül valamelyik felmondhatná az autonómia rendszerét. Az autonómia diszkrecionális úton nem korlátozható, illetve az autonómia-Statútum diszkrecionális módon nem módosítható. Erre csak két feltételezett esetben kerülhet sor: egyrészt az adott autonóm közösség egyetértésével, másrészt akkor, ha olyan értelmű alkotmánymódosítás kerülne napirendre, amely az autonóm közösségek hatáskörének korlátozását, vagy azok megszüntetését célozná. Az alkotmányrevízió azonban csak az autonóm közösségek részvételével lehetséges, olyan értelemben, hogy az alkotmánymódosításra irányuló tervezetek elfogadásához a parlament mindkét Háza részéről abszolút többség szükséges (Alk. 167. cikk.). A szenátus, mint a területi képviselőket kamarájának tagjai között pedig, kis számban ugyan, de ott vannak az autonóm közösségek képviselői is.

Spanyolország uniós csatlakozásával megerősödtek a regionális törekvések. Az Európai Unió fejlődési folyamata az erős spanyolországi autonóm közösségeket az államon belül és integrációs szinten is előnyösebb helyzetbe hozta. Az élen természetesen ismét Katalónia és Baszkföld jár, amelyek figyelmen kívül hagyva azt, hogy a külpolitika intézése minden vonatkozásban Madrid feladata – bár ez az uniós viszonylatokban módosult 2006-ban a korábban elmondottak szerint – már az 1990-es évektől önálló és kifejezetten aktív brüsszeli képviselői irodát nyitottak. Erősen hallatják a szavukat a Régiók Bizottságában, és az integráció biztosította szintereken hangsúlyosan jelenítik meg a spanyoltól eltérő katalán és baszk igényeket.⁴⁷

A folyamatokat összevetve: Európa erősödő regionalizálódását, az autonóm közösségek egyre erősebb öntudatát, és a spanyol politikai élet sajátosságát figyelembe véve sejthető az, hogy az események még közel sem értek a végükhöz. A nagy kérdés az, hogy mi lesz Spanyolország sorsa, jövője. Az említett két régió tevékenysége katalizálhatja a többi autonóm közösséget is, és nem kizárt, hogy a fejlődés hamarosan következő állomása a föderális állam kialakítása lesz. A szövetségi állam jól működik Németországban vagy Ausztriában, ahol nincsen igény a függetlenedésre egyik tartomány részéről sem, azonban ez már közel sem mondható el Spanyolországról. Ma még nem lehet tudni azt, hogy Baszkföldön hogyan alakulnak a függetlenségi mozgalmak, valamint Katalónia – amely már szeretné nyelvét az Unió hivatalos nyelvévé tenni, illetve Madriddal gyakorlatilag paritásos alapon tárgyalni – meddig látja úgy, hogy számára nagyobb előnyököt rejt a függetlenségnél a Spanyolországhoz tartozás.

⁴⁷ *Domonkos*, p. 19.